

Andrej Lutman

Anita Bertonceľj: *Pisma iz Mostarja*

Ljubljana: Center za slovensko knjiŹevnost, 2008.

“Pri sebi se jezim, ko se spomnim, kako velikokrat sem Źe slovniĉno popravljala svoje prve zgodbice in kako mi je potem vse skupaj ‘uŹlo’ iz raĉunalnika. Iz enega raĉunalniŹkega programa ne znam prehajati v drugega, in potem ko kopiram popravljeno zgodbico in jo lepim na drugo stran, se mi vse skupaj zavozla in na pol izgine. Jezna sem kot sam vrag, tudi sedaj, ko to pišem.” Navedek je iz enainŹestdesetega zapisa, ki je bil poslan po svetovnem spletu dne 01/12/06 ob 12:47. Subject: Premise. V knjigi *Pisma iz Mostarja* je tako oznaĉenih in naslovljenih zapisov ŹtiriinŹestdeset. V obliki pisem so bili Źe objavljeni v reviji NaŹa Źena. Anita Bertonceľj jih je na pobudo prijateljev zbrala v knjigi. Navedek je tudi primer njenega odnosa do priloŹnostnih izpisov, ki so nekakŹen dnevnik, oziroma do dopisov o njeni ustvarjalni Źilici, saj se poleg pisanja ukvarja Źe s slikanjem, kar dokazuje slika na naslovnici z naslovom Mostarka: kaŹe hrbtno stran v dalŹŹo naglavno ruto pokrite osebe, ki hiti po uliĉici. Je tudi popotnica, nemirna duŹa, po izobrazbi predavateljica geografije, a tudi uĉiteljica v ŹirŹem smislu; pa kaj je lepŹega kot obiskovati oddaljene in manj znane kraje, poznane, a ne spoznane, le iz knjig oziroma potopisov. Navedek opozarja tudi na vsaj nenavadno zgradbo njenih izpisov, zgodbic, saj so besedila napisana predvsem v silni Źelji po sporoĉanju, a tako silni, da mnogokrat postanejo suhoparno obvestilo o obstoju tega in tega, onega in onega. Njeno pisanje se veĉkrat opira na prebrane knjige, na navedke iz teh knjig, na pripovedi o neĉem, kar je morda bilo ali pa tudi ne, na njen spomin, ki je najzanesljiveŹi, ko zapiŹe Źe sveŹ dogodek in ga vtke v oporno naŹtevanje podatkov.

Pisma iz Mostarja preveva tudi silna Źelja po spoznanju v Avstraliji Źiveĉe pisateljice. Anita Bertonceľj je namreĉ prebrala knjigo Cilke Źagar z naslovom *Magdalena s ĉrnimi opali* in se popolnoma zatrapala v opise avstralskih domorodcev, njihovega Źivljenja oziroma Źivotarjenja.

Začutila je klic, posebej potem ko je doživela in z otrokoma preživela družinski polom, ter se je z njima odpravila v daljne kraje. Posebej pomembni tako postanejo njeni opisi izobraževanja otrok v bolj ali manj tujih deželah. Tu se izpostavi združitev matere in učiteljice v čustveno nabiti iskrenosti. Izkaže pa se še nekaj, morda pomembnejše: Anita Bertoncelj vsaj nakaže razpad knjižne slovenščine ob stiku z drugačnimi jezikovnimi skladnjami, ki jih neslovenski jeziki pač imajo. To ji povzroča nemalo preglavic, a na hitro opravi s tem, ko doseže spoznanje o svoji in jezikovi svetovljanskosti.

Njeno pisanje izvira iz zelo različnih duševnih stanj, kar se izraža v včasih pretirano razpoloženjskem obarjanju sporočanja, kar nemalokrat bistveno vpliva na kakovost besedilca, izpisa, pisma, zgodnice, sporočila. V ospredju so čustveno prenabiti opisi razmer v družini – v dobrem ali slabem smislu –, ki so slogovno na ravni novinarskega članka, četudi je tema še tako sodobna in zanimiva, celo izvirna. Ponekod je tovrstno početje seveda poživljajoče, a vse prevečkrat takšno nizanje besed izvira zgolj iz potrebe pošiljanja vtisov v pisemski obliki. Morda je oznaka plehkost prehuda, a vsaj nekajkrat jo zanese tja. To ne meče slabe luči na njeno celotno pisarijo, ko pa je toliko zanimivih in tudi izvirnih rešitev za izpoved v obliki zgodnice.

Posebej je treba izpostaviti tankočutno sprejemanje drugačnosti v smislu prilagajanja in iskanja sprotne rešitve iz težavnejših življenjskih prilog, ko trčita ustaljena predstava o nečem ali nekom in popolnoma drugačen pristop do istega, tudi tujega. Tako se oživi razmišljanje o izseljevanju, preseljevanju in potovanju. Potopisni zapiski mejijo na zvrst pisanja, ki je vsaj podobno zapisu prostega toka misli. Tu je najhujša ovira dolgčas: da bi se zapolnil dolgčas, je treba nekaj početi, morda pisati, slikati, ustvarjati, umetnikovati. In Anita Bertoncelj bolj ali manj spretno krmari v takšnih vrtincih časa.

Njene zapiske preveva duh proučevalke človeških navad in nravi. S takšnega stališča je njeno pisno početje dragocen prispevek k prebiranju opažanj in vtisov popotnice s stalno začasnim prebivališčem. Ko ji uspe v izpis uravnovesiti pravšnje razmerje med opisi, zgodbo in podatki, je najmočnejša in tudi prepričljivejša v nadaljnji težnji, da morda v naslednji knjigi kaj več postori v smislu slogovnih izboljšav. Zato *Pisma iz Mostarja* lahko vrednotimo s poudarkom na slogovni zvrsti, ki se jo da označiti kot potopisno razpoloženjsko. To za bralstvo med drugim pomeni, da se knjigo lahko kjer koli poljubno odpre in prebere izpisek ali dva. Prej ali slej se bo namreč izluščila tudi vsa zgodba, ki bi se v strnjeni obliki glasila: lepo je na tujem, a čez domačo deželo je ni. Vse to ni mišljeno s

kakršnim koli slabšalnim prizvokom, saj Anita Bertonec lok od doma na tuje in vrnitev docela prepričljivo izpelje v smislu notranje zgradbe pisarije. Mešanje navedkov iz raznih predvsem potopisnih knjig, spominov, želja in prepričanja delajo knjigo zanimivo in vredno vsaj prelistanja. Mešata se tudi slovenska in balkanska svetovnonazorska usmeritev, saj sporočevalka živi v mestecu oziroma na dveh bregovih Neretve. Mešata se vsaj dve veroizpovedi, mešajo se zelo različni ljudje, a ta druženja so tako človeška, lepa in vesela, da mešanje jezikov in ljudi in opisov in pogovorov dela *Pisma iz Mostarja* za svojevrsten poskus oživitve duha socialistične Juge, kar sočasno prehaja že v čutenje večje, evropske naddržavne ureditve. Kaj je lepšega, kot se seznaniti z zgodovino mostarskega mostu ali s pravilno pripravo kave, kaj je zanimivejšega od opisov nagovarjanja različnih neznancev in neznank ali od opisov v vojni porušene države, saj je v Mostar odpotovala kot žena uslužbenca Organizacije združenih narodov? Še pomembnejša je več kot opazna mešanica mednarodne slovenščine, ko prehaja v nekakšen zametek evropejščine s krepkim pridihom Balkana.

Anita Bertonec je uspelo svoje popotne vtise spraviti v dobro berljivo knjigo, ki kar hlepi po naslednji, a slogovno izboljšani, zgodbarsko nabritejši, z manj naštevanja podatkov in golih opisov, predvsem pa bolj dodelani v smislu presenečenj na pripovedni ravni. Navedek na koncu je iz njenega besedilca na knjižnih zavihkih, v katerem sama iskreno označi svoje pisanje. "Pisma so pisane pripovedi – zgodbe, ki opisujejo življenje moje družine in življenje ljudi, ki sem jih naključno srečala na ulicah Mostarja in v njegovi okolici. Resnične dogodivščine sem opisala, kakor sem jih doživela sama, in se radostila osebne pripovedi."